

Bokens analytiskt starkaste delar länkar samman svenska Bunds verksamhet och dess personliga konflikter på lokal och nationell nivå med dess försök att formera sig inom ett internationellt politiskt landskap som förändrades snabbt i och med kalla kriget. Blomqvist leder läsaren med säker hand genom såväl frågor rörande inställningen till Israels grundande och frågan om att ställa sig på västs sida mot det kommunistiska östblocket, som uteblivna medlemsavgifter och bråk mellan kamrater. Han skriver empatiskt om svenska Bunds framgångar, tillkortakommanden och slutliga upplösning då de flesta bundister efter några år flyttade vidare, till Nordamerika, Israel eller Australien. Även om Blomqvist hade kunnat göra mer aktivt bruk av tidigare forskning för att introducera Bund och sätta den egna undersökningen i ett sammanhang, har han skapat ett fängslande bidrag inte bara till Bunds historia utan även till svensk arbetarhistoria, svensk-judisk historia och historien om Sverige som invandrarland.

EHESS, Paris

OLOF BORTZ

Björn Lundberg, *Frontlöparen: Gunder Hägg, hans uppgång och fall* (Lund: Historiska media 2020). 327 s.

Historien om löparen Gunder Hägg börjar bokstavligen i hans jämtländska fotspår. Här, i trakterna kring Bräcke, rör sig författaren – och löparen – Björn Lundberg i bokens inledning. Han beskriver hur han lämnat riksvägen och via mindre och mindre skogsvägar tagit sig fram till en gångbro vid Glimån. Där har han ställt hyrbilen och i stället snörat på sig löparskor för att till fots ta sig de sista kilometrarna fram till huset i Johannesnäs, udden vid Hemsjöns södra strand där Gunder Hägg föddes på nyårsafton år 1918. Inledningen är kraftfull, inte minst genom Lundbergs sätt att beskriva hur han springer fel, springer tillbaka, får fråga om vägen och hinner bli rejält blöt om fötterna innan han till slut hittar det vid första anblicken oansenliga torpet.

Frontlöparen är en populärhistorisk publikation vilket går att ana sig till redan i undertiteln ord om "uppgång" respektive "fall", som dels signalerar ett stundande äventyr, dels ett diametralt motsatsförhållande mellan succé och fiasko. Gunder Hägg placeras in i en idrottshistorisk kontext som en del av 1930- och 1940-talets löparvåg, men också som en del av dåtidens infekterade strider mellan ett starkt amatörideal och viljan att tjäna pengar på idrottande. Den idrottshistoriska kontexten ges i sin tur en plats i en bredare samhällshistoria, vilket inte minst visas i skildringarna av Häggs

uppväxt i östra Jämtland där den industriella revolutionen under det tidiga 1900-talet ledde till en stigande efterfrågan på norrländskt virke. Tillvaron beskrivs som tuff – skogsarbetet utfördes med yxa och handkraft – men också såväl karaktärsdanande som maskulin. Hägg arbetade i skogen från unga år, precis som sin far Nils, och sprang ofta mellan hemmet och huggarlägret. Löpträningen tillkom således som en naturlig konsekvens av livet i skogen och även efter genombrottet förlade Hägg stora delar av sin träning i hembygden mellan säsongerna.

Lundberg gör förvisso poänger av distansen mellan uppväxten i östra Jämtland och de större scenerna som Hägg sedermera skulle beträda, men utan att förstärka skillnader eller förenkla samband. I stället tecknas en bild av en idrottsman som åtminstone mot slutet av karriären var medveten om sitt värde och som kunde hålla i sig när hjulen omkring honom snurrade allt fortare. Även om Hägg inte behärskade engelskan till fullo, framställs han inte som alldeles bortkommen under den turné i USA som följde på hans svit om tio världsrekord på 80 dagar, och när det kommer till härvan av otillåtna ersättningar som skulle få Hägg och flera andra löpare avstängda på livstid, aktualiserar denna medvetenhet på ett explicit och klassbetonat sätt: "De visste vad hunger och köld var, och de visste vad 400 kronor räckte till." (s. 272) Faktum är att det största steget ut i världen tycks ha varit när Hägg år 1937 för första gången reste till Stockholm för att tävla på Stockholms stadion. Den unge löparen, som före dess bara tävlat i mindre svenska städer, blev både skrämmd och förundrad när han klev av tåget i huvudstaden – "Skyltfönstren, folkvimlet och alla motorfordon – allt verkade så modernt." (s. 51) Här befästs förvisso ett ganska klassiskt förhållande mellan stad och land, men i stället för att peka på landsbygdens eftersatthet betonar Lundberg snarare den expansion som huvudstaden genomgick, med nybyggda höga hus i glas och betong och neonskyltar som lyste upp fasader nattetid.

Den svenska löparvåg i vilken Hägg ingick startades enligt Lundberg av Henry "Kälarne" Olsson, bördig från den jämtländska orten Kälarne, och de båda löparna följdes åt på de stora banorna under några år innan Hägg slutligen passerade den sex år äldre Olsson. Största delen av karriären tampades dock Hägg med den mer jämnåriga Arne Andersson, som blev känd under smeknamnet "den evige tvåan" innan han slutligen lyckades vinna en rad segrar över Hägg. Flertalet lopp återges med stor inlevelse av Lundberg som också involverar annars mer perifera inslag, så som farthållarna – "hararna" – och funktionärerna. Även materiella förutsättningar ges utrymme, som när kolstybben på Stockholms stadion nästan spolades bort av ett skyfall inför ett av rekordloppen år 1942 varpå arrangörerna snabbt fick improvisera för att loppet ens skulle kunna genomföras. Överlag är *Frontlöparen* en bok för den löpintresserade och såväl de tekniska utvecklingarna som detaljerna

kring loppen ger en förståelse för "Gunder Hägg-febern" bortom de rent sportsliga prestationerna. Lundberg tar vidare fasta på Häggs löpteknik och hur samtida röster menade att han i sina bästa stunder "flög fram" med en sällan skådad lätthet i steget. Löptekniken sades ha formats längs de jämtländska stigarna och över Vålådalens fjällvidder med estetisk fulländning som resultat. Här kunde det funnits utrymme att ytterligare fördjupa sig i mystiken runt Hägg och diskutera denna i termer av exempelvis svenskhet och maskulinitet. På vilka sätt personifierade Hägg svenskheten genom sin löpning? I sin avhandling beskriver Helena Tolvhed hur svenska manliga skidåkare i dagspressens ögon krigade, kämpade och forcerade sig fram för att segra och förtjäna nationens kärlek under åren 1948–1972. Där konstituerades svenskheten av just krigarviljan. När Gunder Hägg vann samma nations kärlek några år tidigare gjorde han det i stället med elegans och obryddhet, till synes utan större ansträngning, medan hans konkurrenter kämpade och slet i bakgrunden.

Malmö universitet

JOHN BERG

Mirja Arnshav, *De små båtarna och den stora flykten: Arkeologi i spåren av andra världskrigets baltiska flyktbåtar* (Lund: Nordic Academic Press 2020). 224 s.

Boken *De små båtarna och den stora flykten* är Marja Arnshavs doktorsavhandling i arkeologi vilken hon lade fram vid Stockholms universitet i november 2020. Avhandlingen utgör ett värdefullt bidrag till kunskapen och förståelsen av den flykt som drygt 30 000 människor genomförde över Östersjön från de ockuperade baltiska staterna under andra världskriget. Den historiska forskningen har tidigare belyst en rad aspekter av denna flykt och man skulle lätt kunna förledas att tro att en arkeologisk forskningsansats inte har någonting att tillföra i sammanhanget, men det är i själva verket precis tvärtom.

I avhandlingen arbetar Arnshav (även om hon inte explicit uttalar det) inom ramarna för ett arkeologiskt forskningsfält som under de senaste decennierna vuxit fram under den generella benämningen samtidsarkeologi. Då detta forskningsfält fortfarande är förhållandevis ungt är de teoretiska och metodologiska ramverken ännu flexibla och Arnshavs arbete är därför intressant både med avseende på frågeställningar och bearbetat material. Trots samtidsarkeologins relativa ungdom och flexibla natur går det dock att finna vissa gemensamma drag, bland annat, att arkeologiska teorier och